

Едуард Попов

Ростовски државни медицински универзитет

Ростов, Русија

edwardp@yandex.ru

НАПРЕД У РУСИЈУ ИЛИ НАЗАД У СССР?

Поглед на искуство интеграција на постсовјетском пространству
(1991 – ...)

Сажетак

Распад СССР-а довео је до потребе за новим облицима интеграције за решавање бројних економских, политичких, правних, социјалних и хуманитарних проблема. Главни идеолог Руске патриотске партије А. И. Солжењицин је предложио верзију новог савеза (руског или источнословенске републике СССР плус Казахстан), која је била одбачена од антинационалне „елите” Русије, Украјине и Белорусије. Заузврат су реализовани антинационални и/или евроазијски пројекти, што је гигантску Русију свело на ниво условне Јерменије. Прва формација, Заједница независних држава, решавала је углавном правне и хуманитарне проблеме. Међутим, показало се да је ова формација неодржива и није била у стању (и није могла) да спречи сукоб између земаља чланица Комонвелта. Тренутно, Евроазијска економска унија (ЕАЕУ) се састоји од Русије, Белорусије, Казахстана, Киргизије и Јерменије, где 85% економских ресурса ЕАЕУ припада Русији. Тако ова организација „господари” великим тржиштима роба и услуга у Русији, пружајући заузврат привид интеграционих и савезничких односа. Идеолошка платформа уопште не постоји, као ни јасно исказани геополитички интереси.

Кључне речи: подељени руски народ, ЗНД, СССР, руски крст, миграције, интеграције, евроазијство.

Текст који представљамо пажњи читаоца намерно крши услове академског текста. Узели смо себи слободу да читаоцу понудимо процену искуства интеграције на постсовјетском простору.

Два су приступа превазилажењу кризе синдикалне државности.
Национални...

Дана 26. децембра 1991. године Савез Совјетских Социјалистичких Република (СССР) је престао да постоји. Процес дезинтеграције трајао је неколико година, а догађаји с краја децембра 1991. само су подвукли формално-правну црту испод њега. И пре краја постојања совјетске државе, проницљиви савременици имали су питања о облицима трансформације синдикалне државности. Држава спојена у јединствену целину са популацијом од 280 милиона људи није могла да престане да постоји само нечијом политичком одлуком. Стога су даване различите прогнозе о даљем постојању СССР-а. И давани су разни предлози како сачувати државну заједницу.

Дозволите ми да вам овде дам аутоцитат. Аутор ових редова, августа 1989. године, ученик који је завршио 8. разред совјетске школе у Украјини, био је импресиониран слушањем „непријатељских гласова” (радио станице Глас Америке, Радио Либерти итд., који су се емитовали у Совјетском Савезу), посвећене протестне акције становништва балтичких република против совјетско-немачког пакта о ненападању (у тумачењу западних политиколога – совјетско-нацистичког пакта или пакта Молотов-Рибентроп), 50. годишњица се славила тих дана, те је изведен следећи закључак. СССР у садашњим границама престаће да постоји. Ратови око граница и територија ће почети између различитих република Совјетског Савеза.

Нажалост, оно што је било очигледно аутору редова –политички необразованом ђаку – остало је недоступно разумевању највиших лидера. Што је злочиначки омогућило не само крвави распад СССР-а, већ је омогућило и саме ратове за територије. У схватању предстојеће трагедије аутору ових редова помогла је сама чињеница живота на граници – на периферији царства. Лев Гумиљов, истакнути руски историчар, син истакнутих песника Сребрног доба Николаја Гумиљова и Ане Ахматове, скренуо је пажњу на једну занимљиву околност у вези са природом Царства. Становници царских периферија су више империјално настројени од становника метрополе. Додајмо сами: и они су боље свесни критичног стања Империје.

У историји Русије тог доба постојао је човек који је могао не само да предвиди предстојећи распад СССР-а, већ и да понуди, како нам се чини, оптималан излаз. Реч је о руском мислиоцу и писцу, добитнику Нобелове награде за књижевност Александру Исајевичу Солжењичину и његовом чувеном чланку „Како да развијемо Русију?”²⁵⁴ Чланак је први пут објављен у Књижевним новинама и Комсомолској правди 18. септембра 1990. године, а затим је поново

²⁵⁴ Александр Солженицын. Как нам обустроить Россию? // URL: https://lib.ru/PROZA/SOLZHENICYN/s_kak_1990.txt Дата обращения: 29.08.2024.

објављен (у скраћеним верзијама) у неколико других новина. Заузврат, чланак је развио Солжењицинове мисли изражене у ранијим радовима, посебно у збирци „Испод блокова” (1974)²⁵⁵. У свом најсажетијем облику, главна порука есеја је била следећа:

Слом комунизма је неизбежан. Али комунистички темељ је још увек довољно јак, па нас распад СССР-а може затрпати под својим рушевинама. Шта учинити да спречимо смрт сада не-совјетске државности. А руски народ? Неопходно је преформатисати заједничку државност и створити нови Савез три словенске и једне делимично словенске републике. Сходно томе, Русија, Украјина, Белорусија и Казахстан (у време писања овог текста, око 40 процената становништва последњег су били Руси, Украјинци, Белоруси и становници који говоре руски).

Раније А. И. Солжењицин је дао оштро негативну карактеризацију искуства империјалне изградње у предреволюционарној Русији. По његовом мишљењу, грешка је било освајање и укључивање у састав Руског царства територија насељених номадским народима (Казаси, Киргизи, Туркмени) и Туркестана (предреволюционарни назив Централне Азије) са својим бројним муслиманским становништвом, чији је низак степен друштвено-економског и културног развоја. Додајмо у своје име: Солжењицинову забринутост су делили чак и у совјетском периоду неки представници Руске партије. Аутор ових редова, још као студент, прочитао је анонимни рад представника ове групе – представника групе руских патриота у аналитичким круговима касних совјетских обавештајних служби, који су цитирали статистику рођених у муслиманским републикама Централне Азије. Ово анонимно дело је нагласило мудру одлуку царске владе да део територије Туркестана не укључи директно у састав Руске империје. Уместо тога, Емират Бухара и Хивски канат постали су протекторати Русије. Русија се готово није мешала у унутрашње ствари ових држава, већ је укинула ропство.

Совјетска власт, према анонимном аутору, није имала мудрости да управља Царством и стога је правила грешку за грешком. Једна од ових грешака било је директно укључивање Туркестана у састав СССР-а. Што је било повезано са огромним трошковима модернизације ових територија у друштвеном, културном и образовном смислу.

²⁵⁵ Из-под глыб: Сборник статей. - Paris: Ymka Press. 1974. URL: https://imwerden.de/pdf/iz-pod_glyb_1974__ocr.pdf?ysclid=m0efappho0206795657 Дата обращения: 29.08.2024.

Министар војни Руске империје, Дмитриј Миљутин, скренуо је пажњу на колосалност овог дела.²⁵⁶ Он је пророчки приметио да би припајање нових земаља са вишемилионским насељеним и номадским муслиманским становништвом захтевало огроман цивилизаторски рад Русије и Руса.

Дакле, концепти које је у последњој четвртини двадесетог века изразио А. И. Солжењицин, били су утицајни – и веома компетентни – на његове присталице у последњој четвртини 19. века. Методологије Солжењицина и, рецимо, грофа Миљутина су веома различите. Али постојао је општи скептицизам у погледу цивилизацијске мисије и способности да се асимилију вишемилионске масе номадских и седелачких муслиманских становника Туркестана, који су били заостали у друштвено-економском и културном смислу.

Двадесетих година 20. века СССР је уложио огромне напоре, укључујући људске ресурсе, за спровођење цивилизационе мисије у Централној Азији. То је учињено у великој мери на рачун руског народа. Тако је, углавном, руски кадар послат у републике Централне Азије да од нуле створи систем образовања, јавног здравства, науке и, наравно, индустрије.

Резултат огромних инвестиција и слања много хиљада руских стручњака у заостале и пољопривредне републике Централне Азије и Казахстана био је не само нагло, вишеструко повећање БДП-а (брuto домаћег производа), већ и раст индустрије створене буквално од ничега. Створено је рукама руских стручњака – инжењерско-техничког особља и руских радника. „Као резултат великих улагања у индустрију 1928-1932. дошло је до наглог повећања степена индустријског развоја националних република, што се одразило на повећање учешћа бруто индустријске производње у укупном обиму индустријских и пољопривредних производа...” Тако је 1928. године удео индустријских производа за Казахстанску ССР износио 16,8%, Туркменску ССР – 23,0%, а Узбекистанску ССР – 30,2%. И већ 1932. године износио је 43,9%, 44,0% и 53,1%.²⁵⁷

Узмимо за пример историју наше породице. Моја тетка је, након што је завршила техникум (техничку школу) у Доњецкој области Украјинске ССР, распоређена је на место управника продавнице у фабрици у граду Чирчику (Узбекистанска ССР). Према њеним речима, слој техничких стручњака у

²⁵⁶ См. об этом: Мосолов, А. Р. Присоединение Средней Азии к России по воспоминаниям Д. А. Милютина / А. Р. Мосолов. Молодой ученый, 2023, № 26 (473). С. 303-310. URL: <https://moluch.ru/archive/473/104430/> Дата обращения: 29.08.2024.

²⁵⁷ Построение фундамента социалистической экономики в СССР. 1926—1932 гг. Акад. наук СССР. Ин-т экономики. – Москва : Изд-во Акад. наук СССР, 1960. - 574 с. С. 186.

фабрици чинили су искључиво Руси (којима су себе сматрали и Украјинцима и Белорусима) и Немци. Немци Узбекистана и Централне Азије су потомци Немаца Волге, које је совјетска власт потиснула на почетку Великог отаџбинског рата. Дубоко су апсорбовали руску културу и по пресељењу у Немачку након распада СССР-а, идентификовали су се у већој мери са Русима, него са Немцима.

Руси (укључујући Украјинце и Белорусе), Немци, као и поједини представници других народа под дубоким утицајем руске културе, чинили су окосницу техничке интелигенције, као и основу образовног и медицинског особља. У ствари, национална интелигенција се показала у органима управе и у хуманитарној сфери. Тамо су створени будући кадрови националистичких партија, што је обезбедило налет етнонационализма у републикама СССР-а у периоду перестројке (1985-1991).

Предлог А. И. Солжењицина, да се поново створи нови савез, који би се састојао од руских (источнословенских) република и снажно русификованог Казахстана, био је подстакнут страхом од демографског пораста у Централној Азији. Будућност је у потпуности потврдила ова предвиђања. Као и утопизам саме идеје: „елите” РСФСР, Украјинске ССР и БССР нису биле посвећене решавању националних проблема, а друштво се показало аморфним и неспособним да реши овако сложене проблеме.

Тако је, након распада СССР-а, становништво културно и друштвено-економски најзаосталије Таџикистанске ССР имало 5 милиона 109 хиљада људи (подаци са последњег пописа становништва СССР-а 1989. године). Од 2024. године, становништво Таџикистана износило је 10 милиона 277 хиљада људи.²⁵⁸

Други важан тренд је промена етничког састава становништва републике. Током 1990-их (прва деценија независности Таџикистана), број Руса се смањило за скоро 6 пута: 388.481 у 1989. години и 68.171 у 2000. години.²⁵⁹ Деценију касније, 2010. године, број Руса се преполовио на 34.838 људи. Таџикистан се претвара у моноетничку републику – државу Таџика. Таџици су чинили 62,9% становништва Таџикистанске ССР 1989. године и 84,26% 2010. године. Број не само Руса, већ и Узбека и других народа који традиционално живе у републици се смањује (у апсолутним и пропорционалним вредностима). У поређењу са 2000. годином, када је руско становништво Таџикистана смањено скоро 6 пута,

²⁵⁸ Агентство по статистике при президенте Республики Таджикистан (главная страница) // URL: <https://www.stat.tj/ru/ru-2/> Дата обращения: 29.08.2024.

²⁵⁹ Цит.по: Итоги переписи населения Таджикистана 2000 года: национальный, возрастной, половой, семейный и образовательный составы // URL: <https://www.demoscope.ru/weekly/2005/0191/analit05.php> Дата обращения: 29.08.2024.

у 2010. години пад је био 48,9%. У апсолутном износу, број Руса у Републици Таџикистан у 2010. години износио је само 34,8 хиљада људи.²⁶⁰ Штавише, током протеклих деценија, око 1,5 милиона грађана Таџикистана, углавном етничких Таџика, добило је руско држављанство – задржавајући држављанство Републике Таџикистан (постоји споразум о двојном држављанству између држава).

Укупна популација Казахстана и Централне Азије такође се повећала. У 1989. години износила је 49,4 милиона, у периоду 2020-2024. – око 80 милиона 837 хиљада људи.

Напротив, становништво Русије опада (за 1-1,5 милиона људи годишње). Број руског становништва Руске Федерације такође се смањује (у апсолутним и пропорционалним вредностима)²⁶¹ – то је процес који се у радовима социолога и демографа назива „Руски крст”. Да би решила демографску катастрофу, Влада Руске Федерације је изабрала најједноставније решење (или имитацију решења) проблема: политику неконтролисаних миграција.

Тако је у пракси спроведено решење које је потпуно супротно ономе које је 1990. године предложио нобеловац А. И. Солжењичин. Није Русија та која се оградилa од Централне Азије, већ Централна Азија решава своје демографске и социо-економске проблеме на рачун Русије. Успут мењајући свој културни и етно-религијски изглед. Аутор ових редова је 2007. године објавио чланак са горким насловом „Русија ће прирасти... Централној Азији”²⁶², а чији је наслов парафраза чувене фразе другог великог руског мислиоца и научника, Михаила Васиљевича Ломоносова: „Русија ће прирасти Сибиру”. После много година, принуђени смо да признамо своју грешку: није Русија та која сраста са Централном Азијом, већ Централна Азија прираста Русији.

Која верзија нове интеграције је имплементирана у пракси? Одговор на ово питање је сасвим очигледан:

...евроазијски.

У септембру 2021. године, Руска Федерација је са великом помпом прославила 30. годишњицу формирања Заједнице независних држава (ЗНД),

²⁶⁰ Национальный состав, владение языками и гражданство населения Республики Таджикистан. Том III. Душанбе, TajStat, 2012. С. 7. URL:

https://web.archive.org/web/20160305162902/http://www.stat.tj/ru/img/526b8592e834fcaacc5c26a22965ea2b_1355501132.pdf Дата обращения: 29.08.2024.

²⁶¹ Доля титульной национальности возрастает во всех странах СНГ, кроме России. Демоскоп. № 559 - 560 17-30 июня 2013. URL:

<https://www.demoscope.ru/weekly/2013/0559/barom02.php> Дата обращения: 29.08.2024.

²⁶² Попов Э. Россия будет прирастать... Средней Азией. 12.10.2007. Narod.ru. (Архив).

имена које се често пише великим словима, очигледно ради потпуности, у аналогiji са СССР-ом. Предавачи друштвено-политичких дисциплина добили су инструкције да покажу благотворан утицај ЗНД и позитивну улогу ове организације на постсовјетском простору. Треба нагласити да предавачи истичу следеће тачке:

- Заједница независних држава служи развоју и јачању односа пријатељства, добросуседства, међуетничке хармоније, поверења, међусобног разумевања и узајамно корисне сарадње између држава;
- Заједница независних држава је облик сарадње равноправних независних држава, односно – регионална међудржавна организација, како ју је назвала међународна заједница. Његове карактеристике су организација интеракције у готово свим областима међудржавне комуникације;
- као репрезентативно међународно регионално удружење са широким чланством и мандатом за координацију вишеструке међудржавне сарадње, Заједница независних држава је постала погодна основна платформа за спровођење вишестепене и вишебрзинске интеграције у формату заинтересованих страна.²⁶³

У којој мери карактеристика дата у методолошким препорукама одговара стварном стању ствари? Предлажемо да укратко прођете кроз све три горенаведене тачке.

1. Заједница независних држава, у ствари, а не у теорији, није успела да спречи ниједан оружани сукоб на постсовјетском простору. Као ни међуетничке сукобе на територији постсовјетских држава. Штавише: у свим постсовјетским државама осим у Руској Федерацији и Белорусији (делимично и у Украјини, ма колико то парадоксално звучало), на власт су дошле националистичке квази-елите, које воде националистички курс и усађују националистичку митологију антике и величину њиховог народа (јермена, таџикистанаца, азербејџанаца итд.). Аутор ових редова свој закључак заснива, између осталог, на анализи уџбеника историје земаља ЗНД. Тако су се почетком 1990-их земље чланице ЗНД Јерменија и Азербејџан међусобно бориле, 2020. године, Азербејџан је извео осветнички рат и силом укинуо Нагорно-Карабах уз потпуну неинтервенцију „мајке” јерменске државе. Узбекистан и Киргистан су спорадично на ивици оружаног сукоба, на чијим територијама се периодично дешавају међуетнички

²⁶³ Методические рекомендации к проведению урока, посвященного 30-летию образования Содружества Независимых Государств. **Институт постсоветских и межрегиональных исследований РГГУ** (Архив автора).

сукоби. Коначно, чланство Русије и Украјине у ЗНД није постало препрека за вођење рата, чак и ако је неутралним тоновима названо „специјалном војном операцијом”.

2. „Заједница независних држава је облик сарадње равноправних независних држава.” Ова дефиниција је у супротности не само са политичком праксом, већ и са здравим разумом. О каквој је равноправности независних држава реч ако је, на пример, становништво Јерменије (нешто изнад 3,039 милиона људи) мање од становништва само Ростовске области (4,152 милиона људи). Од радно способног становништва Јерменије, отприлике трећина је у радној миграцији (углавном у Русији). Територија Јерменије је 29.800 км², територија Ростовске области је 100.967 км². Коначно, на територији Јерменије налази се највећа зграда амбасаде САД по површини и броју запослених, која активно учествује у политичком и друштвеном животу Јерменије. Примери се могу наставити.

3. Трећа тачка методолошких препорука код нас лично изазива потпуно неразумевање и, по нашем мишљењу, лишена је сваког значења, будући да је само скуп речи лишен икакве логичке везе.

Заједница независних држава била је прво интеграционо искуство на постсовјетском простору. И искуство је било потпуно неуспешно. Хајде да укратко формулишемо разлоге неуспеха ЗНД као интеграционог модела.

Прво, Заједница независних држава није држава и нема наднационална овлашћења, укључујући јединствену валуту. Другим речима, лишен је и механизма принуде (наоружане или барем полицијске снаге) и подстицаја.

Друго, током стварања ове структуре у потпуности су откривени несклад и потпуна противречност између осећања већег дела становништва већине република СССР-а и циљева и интереса „елита”. Преко 70% становништва СССР-а, на свесавезном референдуму 17. марта 1991., гласало је за очување Савеза у новим облицима (на референдуму нису учествовале балтичке републике, Грузија и Јерменија). Супротно јавном расположењу, лидери три синдикалне републике (Русија, Украјина, Белорусија) најавили су повлачење из СССР-а. Тако је укидање СССР-а било праћено кршењем „Закона о референдуму”. Квазиелите које су дошле на власт (укључујући лидере Русије, Украјине и Белорусије, на основу којих је А. С. Солжењицин сањао о стварању новог савеза) нису биле заинтересоване за стварну интеграцију. Њихове тежње леже на супротном полу – да остваре максималну моћ, што је подразумевало одбијање чак и најскромнијих, али делотворних облика интеграције.

Контрадикције у самој природи ЗНД укључују следеће:

1) Демографски, економски и војно-политички гигант Русија је потиснут на ниво најмањих и најслабијих, али „равноправних” држава Комонвелта;

2) ЗНД није опуномоћена од власти, тј. није створена наднационална власт чије одлуке обавезују све;

3) ЗНД није решио ниједан проблем и није зауставио ниједан оружани сукоб;

4) Статутарни документи ЗНД не говоре ништа о проблему подељеног руског народа. Границе између савезних република биле су чисто административне. Са распадом СССР-а, они су садржали све државне предикате (сетите се наше прогнозе из 1989. о ратовима између синдикалних република око граница!).

Као резултат тога: 25 милиона Руса који живе ван РСФСР-а (Руске Совјетске Федеративне Социјалистичке Републике), чији је наследник била садашња Руска Федерација, испоставило се да су држављани страних држава са другим титуларним етничким групама. У балтичким републикама Руси су се чак нашли у правном статусу „недржављана”, нешто попут метика античке Грчке. (Међутим, додајемо да у самој Руској Федерацији Руси не само да нису државотворна етничка група: они су лишени правног статуса, пошто се не помињу у тзв. Основном закону – Уставу Руске Федерације од 13. децембра 1993. Тако су Руси испали највећи (уз Курде) подељени народ на свету и народ лишен правног статуса у „сопственој” држави – Руској Федерацији).

5) Није формулисан јасан стратешки циљ интеграционог пројекта. Ове контрадикције на крају нису дозволиле спровођење чак ни најскромнијег интеграционог пројекта који представља ЗНД. Можда би се делимично требало сложити са председником В. В. Путином, који је ЗНД назвао телом створеним искључиво за миран „развод” република бившег СССР-а. Међутим, ЗНД се са овим циљем веома лоше, тачније, уопште није снашао.

ЗНД је формално личио на структуру СССР-а, у којем је једина република донатор била РСФСР (Белоруска ССР је имала паритет у карактеристикама донатора и примаоца). Преостале републике су трошиле више, него што су доприносиле у савезном буџету. Парадокс (привидни парадокс): вођама сепаратистичких процеса испоставиле су се републике које су биле лидери у добијању субвенција из буџета синдиката: три балтичке републике, Грузија и Јерменија. Поново је банкротирао принцип економског центразма. Лојалност становништва и „елита” уопште није у корелацији са нивоом економских субвенција. Напротив: што су економски заосталије републике Балтика и Закавказја добијале поклоне из буџета Савеза, то је у круговима њихових „елита”, квази интелигенције и обичног становништва јачало уверење у

сопствену искључивост и успех. Модел Савеза се показао као потпуни промашај и није могао да спречи национални сепаратизам најиздашнијим (на рачун руске „метрополе“) поклонима.

Међутим, показало се да је ЗНД далеко од последњег искуства интеграције на простору бившег СССР-а. Ако је Заједница независних држава створена да решава углавном правна питања (признавање граница, држављанство, образовне дипломе итд.), онда су актуелна питања економске интеграције позвани да решавају други субјекти: Царинска унија, Евроазијска економска заједница, Евроазијски економски простор, а сада и – Евроазијска економска унија (ЕАЕУ).

Пошто је аутор ових редова члан Стручног саветодавног савета при Комитету Државне думе за послове ЗНД, евроазијске интеграције и односе са сународницима и учествовао је на парламентарним саслушањима у Државној думи о питањима ЕАЕУ, цитирамо одређени број докумената. Такође, навешћемо изводе из сопствених предлога и говора на догађају.

У Препорукама које смо припремили за скупштинска саслушања 18. априла 2023. године на тему „О приоритетима руског председавања Евроазијском економском унијом 2023“, изразили смо уверење у потребу допуне статутарних докумената организације бројем бодова хуманитарне, економске и социјалне природе.

По нашем мишљењу, вишегодишње искуство интеграције на европском, евроазијском и савезном (у оквиру Савеза Русије и Белорусије) сведочи о неуспеху чисто економске интеграције без ангажовања хуманитарних (научних, хуманитарних и образовних) фактора. Интеграциони пројекти засновани на заједничким идеолошким и свакодневним принципима остварили су своје циљеве. Економска сарадња није сама себи сврха, већ важан фактор интеграције. Сходно томе, неопходно је на сваки могући начин промовисати напредак хуманитарне (становништво земаља чланица ЕАЕУ), научне и образовне интеракције Евроазијске економске уније и отклањање препрека међудржавној сарадњи. Повежите могућност учешћа у обострано корисним процесима трговинске и инвестиционе сарадње са хуманитарним, научним и образовним аспектима. Уследио је низ конкретних предлога које овде нећемо износити.

Аутор је у свом говору у Државној думи навео чињенице о русофобичној политици сећања у земљама ЗНД, укључујући и оне које су део ЕАЕУ. На пример, у Казахстану и републикама средње Азије величају се учесници антируског устанка 1916. године, који је резултирао масовним покољем руског становништва и представника локалних народа који су сарађивали са царском администрацијом. Ево шта о Туркестанском устанку пише у школском удбенику Републике Казахстан, државе чланице ОДКБ ЕАЕУ: „Народ је кренуо у оружану

борбу против царизма, јер више није могао да трпи колонијално угњетавање, пљачку своје земље, и одузимање земље. Покрет 1916. обухватио је цео Казахстан, Централну Азију, део Сибира и Кавказ. Настао је спонтано и био је хетероген. Главна покретачка снага биле су масе. Покрет је имао широку друштвену основу (...) Дошло је до сукоба између побуњеника и краљевских трупа. Прва ствар коју су побуњени људи урадили јесте обнова традиционалне предколонијалне институције власти.²⁶⁴ Уџбеник историје Киргиске Републике још радикалније оцењује устанак и његове последице: „У септембру 1916. отпор побуњеника, који су се повлачили под притиском редовних трупа и казних одреда, свео се на мале епизодне окршаје. Остаци исцрпљених и неорганизованих побуњеника били су принуђени да напусте домовину и побегну у суседне земље. У касну јесен, бојећи се **геноцида** (наше подвлачење – прим. аут.), пљачке и насиља, становништво 39 области започело је неорганизовано бежање у погранична подручја западне Кине. (...) Скоро сва имовина и стока избеглица су напуштени или изгубљени на страшном путу.”²⁶⁵

Вреди напоменути примере објективнијег тумачења узрока и догађаја из 1916. године у уџбеницима историје Киргизије: „**Побуњеници су спалили села руских досељеника, козака, радника** (наше подвлачење – прим. аут.). У телеграму министру војном од 16. августа 1916. године, туркестански генерал-губернатор и командант Туркестанског војног округа Алексеј Куропаткин је известио: „У једном округу Пржевалског, 6.024 породице руских досељеника страдале су у имовинском смислу, већина од којих су изгубили сву своју покретну имовину, док **је људи 3.478 нестало и погинуло** (наше подвлачење – прим. аут.)”²⁶⁶. По правилу, уџбеници историје земаља ЗНД не говоре о убиствима и другим актима насиља над хиљадама руских породица, што је изазвало реакције козака и војних власти.

Рад, који је на нашу иницијативу и под нашим руководством обавила група студената из земаља ЗНД на примарној анализи уџбеника историје ових земаља, показао је мање или више еклатантне примере системске русофобије и

²⁶⁴ Види нпр.: История Казахстана (с начала XX в. по настоящее время) 9 кл. М. К. Козыбаев, К. Н. Нурпеис, К. М. Жукешев. 3-е изд., перераб., доп. – Алматы: Мектеп, 2013. Стр. 16.

²⁶⁵ Омурбеков Т.Н., Чоротегин Т.К. История Кыргызстана: учебник 8-го класса. Бишкек, 2014 год, 176 страниц. Издательство: Министерство образования и науки КР, 2014 г. С. 133.

²⁶⁶ Кыргызстандын тарыхы 9 класс; М.К.Иманкулов; 20-21 кылым (на киргизском яз.). Стр. 14-15. (на киргизском яз.).

антирусизма. Уместо принципа објективности и науке, ђацима и студентима у земљама ЗНД (укључујући ОДКБ и ЕАЕУ) намеће се етнонационалистичка митологија, која све невоље и недаће свог народа објашњава „тешким наслеђем царског колонијализма” или „руског совјетског империјализма”.

Надамо се да ће ова тема постати тема научне конференције.

Искуство учешћа на скупштинским саслушањима показало се за нас веома драгоценим. Конкретно, објављени су званични статистички подаци о расту општих економских показатеља и индикатора индустријског раста за прошлу (у време парламентарних саслушања) 2022. за две чланице ЕАЕУ – Киргистан и Јерменију (12 и 8,5%, респективно). У самој Русији, раст БДП-а од 1% финансијски и економски органи проглашавају највећим успехом. Међутим, и ови „успеси” су се испоставили као успомене након почетка специјалне војне операције.

Потпуно непознавање светоназора и идеолошких фактора није једина контрадикција ЕАЕУ. Друга контрадикција се може дефинисати као очигледна. Имајте на уму: 85% економских ресурса ЕАЕУ припада Русији. Тако су преостале четири државе чланице ЕАЕУ (Белорусија, Казахстан, Киргистан, Јерменија) само додатак Русији. У ствари, ЕАЕУ је имитација интеграције због отварања сопствених тржишта од стране Русије за робне производе и рад „партнера” из ЕАЕУ. При томе се савезнички понаша само Белорусија, земља са нашим братским народом. Чланица ЕАЕУ (и ОДКБ), као што је Јерменија, на пример, 2023. је одбила да одржи војне вежбе ОДКБ на својој територији и два пута је учествовала у војним вежбама са Сједињеним Државама. Текућу 2024. годину је обележила демонстративна жеља Јерменије да изађе из ОДКБ и демонстративна подршка Украјини, за коју је прикупљана и преношена хуманитарна помоћ. Истовремено, Јерменија наставља да ужива све погодности које пружа чланство у ЕАЕУ, снабдевајући пространа руска тржишта својим производима и вишком радне снаге.

Ако се ЗНД испоставила као лажна организација која ништа не одлучује и не утиче ни на шта, онда је ЕАЕУ пример другачије врсте неуспеле интеграције. Нисмо случајно одабрали термин „евроазијски” да га опишемо (међутим, сама ова реч се појављује у називу организације). Као што је Русија-РСФСР била република донатор за осталих 14 синдикалних република, садашња Руска Федерација је донатор за 4 земље чланице ЕАЕУ. Русија је отворила своја тржишта за извоз робе и радне снаге, не добијајући ништа заузврат: ни привид политичке лојалности (да не говоримо о савезу), нити, посебно, политички утицај. Ово је упадљива дисонанца са искуством Европске уније, где су финансијске субвенције повезане са строгим, па чак и диктаторским политичким

захтевима. На пример, услов за улазак балтичких република СССР-а у ЕУ било је уништавање сопствене индустрије (створене великодушним ињекцијама из буџета синдиката) и затварање од стране литванских власти Игналинске нуклеарне електране, која је обезбеђивала до 40% електричне енергије у балтичком региону и представљала је једну од најпрофитабилнијих ставки у буџету Литваније.

Дакле, да сумирамо.

Од раних 1990-их, Русија је доследно спроводила различите интеграционе пројекте на постсовјетском простору. Сви су они утицали (али врло једнострано) само на економску и хуманитарну (миграциону) сферу. Интеграција простора није успела, интеграција смисла (идеја) није ни почела. Европска унија промовише „универзалне” (и заправо анти-људске, понекад потпуно сатанистичке) вредности. Али, ипак, економске и идеолошке задатке спроводи у целини. У случају ЗНД или ЕАЕУ нема чак ни привида идеолошког рада – примедба коју смо изнели на скупштинским саслушањима 2023. године.

Што се тиче интеграционих пројеката у области економије, главни интеграциони модел нашег времена, ЕАЕУ, је гора верзија опаког совјетског модела, где је Русија (РСФСР) једина република (држава) донатор. Током совјетске ере, РСФСР је отворено субвенционисала „братске” синдикалне републике. Тренутно, Руска Федерација субвенционира „синдикалне” земље ЕАЕУ кроз уклањање царинских баријера за робу и радну снагу. Истовремено, држава Русија се свела на наводно „равноправну” државу са 3 милиона становника Јерменије. То је, по нашем дубоком уверењу, у супротности са принципима реалполитике, здравог разума и концепта националног поноса.

Порочан принцип евроазијства, који је заменио совјетски интернационализам, наставља да делује. Изражен данас од стране филозофа неоевроазијства Александра Дугина, овај принцип заправо потиче од растакања Русије и Руса у евроазијству, као што је принцип *Homo Sovieticus* – совјетског човека – спроведен у касном СССР-у.

Због тога сматрамо да су формације попут ЕАЕУ погрешне и порочне природе и, априори, осуђене на пропаст (ако полазимо од интереса Русије, а не „синдикалних” држава). Русија нема право да се спушта на ниво „једнакости” са 3 милиона Јермена (да не помињемо несиндикално понашање ових других). Потребни су нам савези са великим играчима и савези са братским државама и народима, савези са јасним идеолошким основама и јасно дефинисаним геополитичким циљевима. Савези са концентричним круговима (као што су „Европа различитих брзина” и могућности), и синдикати који се не либе да

националне или верске интересе стављају у први план. То су савези, за чланство у којима се Јерменија и Киргистан морају жестоко борити.

Превела с руског Дајана Лазаревић

ЛИТЕРАТУРА

Агентство по статистике при президенту Републики Таджикистан (главная страница) // URL: <https://www.stat.tj/ru/ru-2/>

Александр Солженицын. Как нам обустроить Россию? // URL: https://lib.ru/PROZA/SOLZHENICYN/s_kak_1990.txt

Доля титульной национальности возрастает во всех странах СНГ, кроме России. Демоскоп. № 559–560, 17–30 июня 2013. URL: <https://www.demoscope.ru/weekly/2013/0559/barom02.php>

Из-под глыб: Сборник статей. – Paris: Ymka Press. 1974. URL: https://imwerden.de/pdf/iz-pod_glyb_1974_ocr.pdf?ysclid=m0efappho0206795657

История Казахстана (с начала XX в. по настоящее время) 9 кл. М. К. Козыбаев, К. Н. Нурпеис, К. М. Жукешев, 3-е изд., перераб., доп. Алматы: Мектеп, 2013.

Итоги переписи населения Таджикистана 2000 года: национальный, возрастной, половой, семейный и образовательный составы // URL: <https://www.demoscope.ru/weekly/2005/0191/analit05.php>

Кыргызстандын тарыхы 9 класс; М.К.Иманкулов; 20-21 кылым (на киргизском яз.). Стр. 14-15. (на киргизском яз.).

Методические рекомендации к проведению урока, посвященного 30-летию образования Содружества Независимых Государств. Институт постсоветских и межрегиональных исследований РГГУ.

Милютина / А. Р. Мосолов. Молодой ученый. 2023, № 26 (473). С. 303-310. URL: <https://moluch.ru/archive/473/104430/>

Мосолов, А. Р. Присоединение Средней Азии к России по воспоминаниям Д. А.

Национальный состав, владение языками и гражданство населения Республики Таджикистан. Том III. Душанбе, TajStat, 2012. С. 7. URL: https://web.archive.org/web/20160305162902/http://www.stat.tj/ru/img/526b8592e834fcaacc26a22965ea2b_1355501132.pdf

Омурбеков Т.Н., Чоротегин Т.К. История Кыргызстана: учебник 8-го класса. Бишкек, 2014 год, 176 страниц. Издательство: Министерство образования и науки КР, 2014 г.

Попов Э. Россия будет прирастать... Средней Азией. 12.10.2007. Narod.ru.

Построение фундамента социалистической экономики в СССР. 1926-1932 гг. Акад. наук СССР. Ин-т экономики. – Москва : Изд-во Акад. наук СССР, 1960. – 574 с.

Попов Эдуард

Ростовский государственный медицинский университет

Ростов, Российская Федерация

edwardp@yandex.ru

ВПЕРЕД В РОССИЮ ИЛИ НАЗАД В СССР?

Взгляд на опыт интеграции на постсоветском пространстве (1991 — ...).

Аннотация

Развал СССР привел к необходимости новых форм интеграции для решения многочисленных экономических, политико-правовых и социально-гуманитарных проблем. Предложенный главным идеологом русской патриотической партии А.И. Солженицыным вариант нового союза (русские или восточнославянские республики СССР плюс Казахстан) был отвергнут антinationальными «элитами» России, Украины и Белоруссии. Взамен были реализованы антinationальные и/или евразийские проекты. Которые низводили гиганта Россию до уровня условной Армении. Первое по времени образование, Содружество независимых государств, решало в основном правовые и гуманитарные проблемы. Однако это образование оказалось нежизнеспособным и не сумело (и не могло суметь) предотвратить ни одного конфликта между странами-членами Содружества. В настоящее время функционирует Евразийский экономический союз (ЕАЭС) из России, Белоруссии, Казахстана, Киргизии и Армении. 85% экономических ресурсов ЕАЭС принадлежат России. Тем самым данная организация «осваивает» емкие рынки товаров и услуг России, предоставляя взамен видимость интеграции и союзнических отношений. Идеологическая платформа отсутствует напрочь, равно как и четко заявленные геополитические интересы.

Ключевые слова: разделенный русский народ, СНГ, СССР, Русский крест, миграция, интеграция, евразийство.